

ทाराของละครผู้หญิง เท่าที่สืบค้นได้ในปัจจุบัน

ในบทนี้จะได้กล่าวถึงการรำของหลวงที่สืบค้นได้ในปัจจุบัน เนื่องจาก การรำเป็นศิลปะที่ติดตัวผู้รำ โดยไม่ได้มีการจดบันทึกข้อมูลไว้เป็นหลักฐานอย่าง ชัดเจน จึงได้แต่การสัมภาษณ์และการสาธิตจากผู้ที่เกี่ยวข้องกันคือ ๑ มา ปรากฏว่าผู้ที่ สืบทอดทाराจากละครผู้หญิงในวัง เจ้าพระยามหานครศรีธรรมราชที่ยังคงจดจำทाराและ เป็นอุทิศย์โดยตรงมี 2 ท่านด้วยกันคือ คุณราตรี เบี่ยมแสง อายุ 55 ปี กับ คุณทองไชย ไทรพฤกษ์ อายุ 40 ปี ทั้งสองท่าน ในการนี้ผู้วิจัยจึงเชิญผู้สืบทอด ทाराทั้งสองมาเป็นฐานข้อมูลในการพรรณาวเคราะห์โดยเทียบเคียงกับความน่าจะเป็น หรือความคล้ายคลึงกับภาคกลาง โดยมีวิธีการคือ การนำเพลงแม่บทเล็กที่ได้รับ ถ่ายทอดจากคุณทองทรัพย์ จันทร์ทิพย์ ซึ่งในที่นี้จะเรียกว่าเพลง "แม่บทเมืองนคร" มาเทียบเคียงกับทाराที่เหมือนกันกับทारा เพลงแม่บทใหญ่ที่ได้บันทึกภาพไว้เมื่อปลาย ปี พ.ศ. 2460 ซึ่งเป็นสมัยที่ใกล้เคียงกัน และนำทारा เพลงแม่บทเมืองนครมา เทียบเคียงกับทाराแม่บทเล็กที่ประดิษฐ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2477 เพราะทारा เพลงแม่บท ทั้งสองมีทाराที่คล้ายคลึงกันและมีบทเพลงพร้อมทั้งทำนองเพลงเหมือนกัน โดยในงาน วิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยจะนำทारा เพลงแม่บทเมืองนครที่ได้บันทึกภาพไว้โดยผู้สาธิตทั้งสอง ท่านมาแสดงพร้อมคำอธิบายทारा โดยทाराทั้งหมดจะเป็นทाराของตัวพระ เพราะ ผู้สาธิตทั้งสองท่านเป็นตัวพระ สำหรับทाराของตัวนาง ผู้สาธิตได้ให้สัมภาษณ์ว่าจะ ทำท่าตรงกันข้ามกัน แต่ในงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยไม่ได้อธิบายทाराของตัวนางไว้ เพราะไม่มีหลักฐานที่ยืนยันอย่างชัดเจนและไม่มีผู้สาธิตประกอบเพลงแม่บทเมืองนคร ณ ที่นี้

เทพนมปฐมพรหมสีหน้า	สอดสร้อยมาลา เจ็ดฉับ
หิ้งกว้างเคียดหงส์บิน	กบรินเสียบดำ อาไฟ
อีกชานางนอนภมรเกล้า	แขกเต้า ผาลาเพียงโหล
เมขลาโยนแก้ววาวไว	มยุเรศพ็อนบินฮ่มพร
ลมพัดยอดคอง พรหมนิมิตร	อีกหิ้งศิสมัยเรียงหมอน
ย้ายท่ามีจฉายมสวคร	พระสี ทรายข้างจักร ฤทธิรงค์

สำหรับแม่บท เมืองนครที่ผู้สาธิตทั้งสองท่านได้สาธิตนั้น เป็นท่ารำที่ได้รับถ่ายทอดมาจาก
 คุณทองทศพร ซึ่ง เป็นศิลปินละครในวัง เจ้าพระยาบวรศรีธรรมราช กล่าวคือ เมื่อ
 คุณทองทศพรได้ออกมาจากวังของ เจ้าพระยาบวรศรีธรรมราชแล้วก็ได้มาอยู่ที่บ้านคุณนุ่น
 และคุณขาว ซึ่งเป็นบุตรของเจ้าพระยาบวรศรีธรรมราช (หนูพร้อม) เจ้าพระยา
 บวรศรีธรรมราชท่านสุดท้าย บ้านของคุณนุ่นและคุณขาว เมื่อออกจากวังมาปลูกบ้านขึ้น
 เองได้อยู่บริเวณตลาดท่าม้าในปัจจุบัน จนกระทั่งคุณนุ่นและคุณขาวได้เสียชีวิต
 คุณทองทศพรจึงได้มาปลูกบ้านขึ้นเอง คือ บริเวณหลังวัดสวนป่า อำเภอเมือง
 จังหวัดนครศรีธรรมราชที่นี้เองที่คุณทองทศพรได้รับแจ้งว่ามีจารึกด้านการละครมาผก
 ษัตราในบริเวณบ้านคุณราตรีและคุณทองไชยผู้สาธิตท่ารำทั้งสองท่าน จึงได้เรียนรำ
 กับคุณทองทศพรตั้งแต่นั้นมา ท่ารำแม่บทเมืองนครโดยผู้สาธิตคุณราตรี และคุณทองไชย
 มีท่ารำดังนี้

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1

2

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 40

แสดงท่า เทพพนม

ศิวะหมายเลข 1 นั่งคุกเข่าพนมมือระหว่างอก ให้ปลายนิ้วเปิด นิ้วลาศวตรง

ศิวะหมายเลข 2 ปฏิบัติเช่นเดียวกับศิวะหมายเลข 1

1

2

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 41

แสดงท่า ปฐม

ตัวพระหมายเลข 1 แยกมือทั้งสองออกจากกัน เอียงขวา ชกเท้าซ้ายไปข้างหลัง พลิกมือประสานกันระหว่างอก เอียงศีรษะทางซ้ายพร้อมทั้ง กระดกเท้าซ้าย

ตัวพระหมายเลข 2 ปฏิบัติเช่นเดียวกับตัวพระหมายเลข 1

1

2

ภาพที่ 42

แสดงท่า พรหมณีพินา

- ตัวพระหมายเลข 1 แยกมือทั้งสองไปจับคว่าข้าง ๗ ลำตัวแล้วสอดขึ้นเป็นวงบัวบาน
ชกเท้าขวาไปกระดกเดี่ยวเฉียงขวา
- ตัวพระหมายเลข 2 ปฏิบัติเช่นเดียวกับตัวพระหมายเลข 1

1

. 2

ภาพที่ 43

แสดงท่า สอดสร้อย

ศัวพระหมายเลข 1 มือขวาจับหางที่ชายพก มือซ้ายตั้งวางล่าง ยืนเข่าขวา เขียงขวา

ศัวพระหมายเลข 2 ปฏิบัติ เช่นเดียวกับศัวพระหมายเลข 2

1

2.

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 44

แสดงท่า มาลา

ศัวพระหมายเลข 1 ท่าขวาประสมเท้าซ้าย ยืนขึ้นมือซ้ายจับหงายที่ชายพก มือขวา
หิ้งวงล่างเฉียงซ้าย

ศัวพระหมายเลข 2 ปฏิบัติเช่นเดียวกับศัวพระหมายเลข 1

1

2

ภาพที่ 45

แสดงท่า เจ็ดเงิน

ตัวพระหมายเลข 1 ก้าวเท้าซ้าย มือซ้ายจับหงายระดับปาก มือขวาค้างวงบนเฉียงซ้าย มือซ้ายค้ำวงหน้า มือขวาเค้นมือเป็นจับคว่ำแขนตั้งระดับไหล่ พร้อมทั้งกระตุ้งเท้าขวา แล้วกระดกเท้าขวาเฉียงขวาสะตุงค์หัวคาง จังหวะ

ตัวพระหมายเลข 2 ปฏิบัติเช่นเดียวกับตัวพระหมายเลข 1

1

2.

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 46

แสดงท่า หิ้งกว้างเดินดง

- ตัวพระหมายเลข 1 มือทั้งสองเก็บนิ้วเหลือเพียงนิ้วชี้ และนิ้วกลางเท่านั้น มือขวาตั้ง
วงกลาง มือซ้ายตั้งวงที่ชายพก เก็บนิ้วเหมือนเดิม แล้วสลับเปลี่ยนกัน
ตามจังหวะ สำหรับเท้าหันหน้าตรง (หน้าฮัด) ก้าวหน้าเท้าซ้าย
- ตัวพระหมายเลข 2 ปฏิบัติมือเช่นเดียวกับตัวพระหมายเลข 1 หันด้านขวาของเวทีกระดก
เท้าขวาแล้วจึงวางเท้าขวา มือทั้งสองสลับกันตามจังหวะ

ภาพที่ 47

แสดงท่า หงส์บิน

ตัวพระหมายเลข 1 หันมาทางด้านขวาของเวที มือทั้งสองรวมมือมือขวาตั้งวางบนมือซ้ายจับคว่ำ หันหน้ามามองทางซ้ายมือ จากนั้นจึงเปลี่ยนท่าผสมเท้ามือทั้งสองปล่อยจับ แขนตั้งหักข้อมือลง

ตัวพระหมายเลข 2 ท่าหงส์ปฏิบัติเช่นเดียวกับตัวพระหมายเลข 1 จากนั้นจึงเปลี่ยนท่าเป็นมือทั้งสองจับหงายลงข้างหลัง ยกหน้าเท้าขวา

1

2

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 48

แสดงท่า กิริน

- ตัวพระหมายเลข 1 หันหน้าเวที ก้าวเท้าซ้ายเฉียงซ้าย พร้อมกับจับคว่าทั้งสองมือข้าง ๆ ลำตัวในลักษณะแขนงอ จากนั้น เปลี่ยนเป็นพลิกมือทั้งสอง เป็นจับหงายโดยมือขวาแขนตั้งระดับไหล่ มือซ้ายตั้งวางบน
- ตัวพระหมายเลข 2 ปฏิบัติ เช่นเดียวกับตัวพระหมายเลข 1 แต่มือซ้ายจับปรกข้าง

1

177

1

2

ภาพที่ 49
แสดงท่า เฝยบฉำ

- ศัวพระหมายเลข 1 เฝยบ-ก้ำวหน้าศัวยเห้ำขวา เฝยบศำยมือศำยจิบหงายขนตัง
 สงไปขำงหน้า มือขวาจิบตังขนตังสงไปขำงตัง
 ศำ-หมนศัวกลับไปศำยมือ ก้ำวขำงศัวยเห้ำขำย เฝยบขวา
 จัหปลายฉำทังตังสองมือชนกันในระศับบหน้า ศัมหน้าทางศำยขวา
 ของผู้บรำ
- ศัวพระหมายเลข 2 ปฏิบศัค เฝยบเดียวกับศัวพระหมายเลข 1 ศัคศัมหน้าทางศำย
 ของผู้บรำ

1

2

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ภาพที่ 50
แสดงท่า อาโท

- ตัวพระหมายเลข 1 อา-หันตัวกลับมาหน้าเวที ประเท้าซ้ายมือซ้ายตั้งวงล่าง
มือขวาจับหงายแขนตั้ง ระวังไหล่เฉียงซ้าย
โท-ก้าวข้างหน้าด้วยเท้าซ้าย เอียงขวา มือขวาปาดเป็น
จับหลัง มือซ้ายตั้งวงบน สะดุ้งตัวตามจังหวะ
- ตัวพระหมายเลข 2 ปฏิบัติเช่นเดียวกับตัวพระหมายเลข 1 แต่มือที่ตั้งวงสลับ
ทางกันคือ มือซ้ายปาดเป็นจับหลัง มือขวาตั้งวงบน

ภาพที่ 51

ธึกบ้านางนอน

ศัวพระหมายเลข 1 ² ก้าวเท้าซ้าย เอียงซ้าย มือทั้งสองแบหงายระดับสะเอว

หักข้อมือเล็กน้อย เลื่อนมือไปข้างหน้าและเลื่อนมือกลับมาที่เดิม
เปลี่ยนเป็นก้าวหน้าด้วยเท้าขวา มือขวาจับเป็นวงบัวบาน
มือซ้ายจับหงายลงไปยังหลัง เอียงศีรษะขวา ทานองเอียง
ยกเท้าซ้ายมาซ้อนเท้าขวา โดยให้ข้อมือขยับอยู่กับที่

ศัวพระหมายเลข 2 ² ปฏิบัติเช่นเดียวกับศัวพระหมายเลข 1 ต่างกันที่หันหน้าคนละด้าน
พระหมายเลข 1 หันทางด้านขวาของผู้รำ ศัวพระหมายเลข 2
หันทางด้านซ้ายของผู้รำ

ภาพที่ 52

แสดงท่า ภนรเคล้า

- ตัวพระหมายเลข 1 ภนร-หมุนศิวเฉียงไปทางซ้าย ก้าวหน้าด้วยเท้าขวา เขียงซ้าย มือขวาจับหงาย มือซ้ายตั้งวงรวมมือระดับหน้า
เคล้า- เปลี่ยนจับจากมือขวา เป็นมือซ้ายจับ มือขวาที่จับอยู่เปลี่ยน เป็นวงพร้อมทั้งชักเท้าซ้ายมาผสมเท้าขวา เขียงขวาหมุนรอบศิว ทางซ้ายหนึ่งรอบ หน้าชิด
- ตัวพระหมายเลข 2 ปฏิบัติเช่นเดียวกับตัวพระหมายเลข 1 แต่จะหมุนรอบศิวเอง

1

2

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 53

แสดงท่า แยกเท้า

- ตัวพระหมายเลข 1 ก้าวเท้าขวาเฉียงขวา ยกเท้าซ้ายเฉียงซ้าย มือขวาจับปรกข้าง
มือซ้ายจับหงายจ่อคอดข้อศอกขวา
- ตัวพระหมายเลข 2 ปฏิบัติเช่นเดียวกับตัวพระหมายเลข 1

1

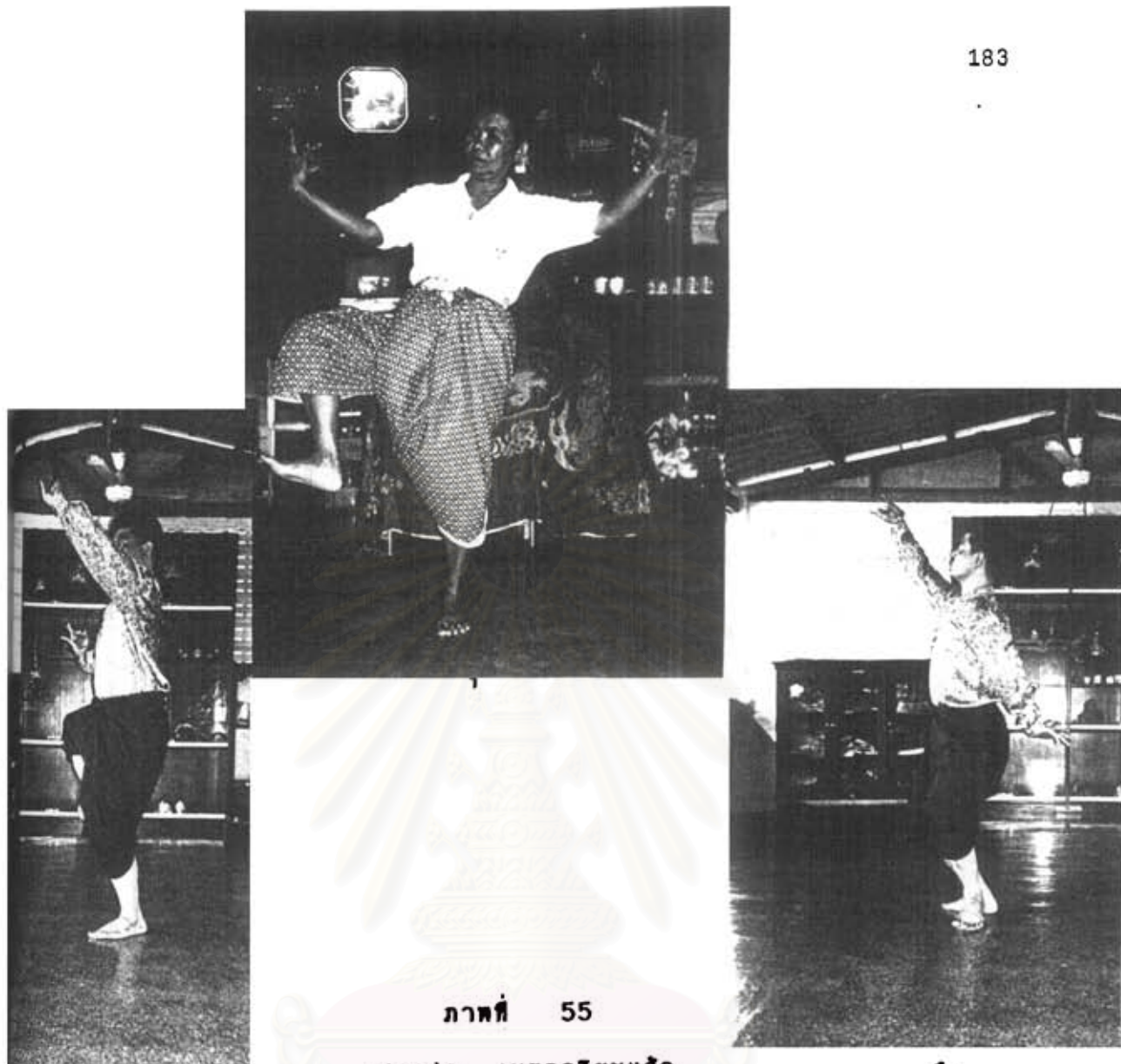
2

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 54

แสดงท่า ผาดาเพียงโหด

- ศัวพระหมาย เลข 1 ก้าวหน้าด้วยเท้าขวาจับคว่ำ ลักษณะแขนงอที่ชายพก ยกหน้า
ด้วยเท้าซ้ายแล้วจึงก้าวเท้าซ้ายลง พร้อมทั้งแยกมือที่จับทั้งสอง
ปล่อยเป็นจีนออกไปข้างลำตัวหงายท้องแขนงอ ชี้ออกตัวตรง
แล้วจึงเปลี่ยนเป็นเท้าขวากระดกหลัง ผสมเท้า
- ศัวพระหมาย เลข 2 ปฏิบัติเช่นเดียวกับศัวพระหมาย เลข 1 แต่จะกระดกเท้าขวา
เมื่อจบท่าว่า

ภาพที่ 55

แสดงท่า เมขลาโยนแก้ว

๒

ตัวพระหมายเลข 1

เมฆ-หมุนตัวไปทางขวาองเวท ก้าวซ้ายเฉียงซ้าย จีบหงาย
ระคับศรชะม้วนจับเป็นวง
ขลา-เฉียงกลับทางขวายกเท้าขวามือขวาจับล่อแก้ว แขนงอ
ระคับสะเอว พระยกข้างซ้ายเท้าขวา
โยน-ก้าวหน้าด้วยเท้าขวา เอียงขวา มือขวาที่จับล่อแก้วหัก
ข้อมือลงระคับสะเอว แก้ว-มือซ้ายจับหลัง โยนจับล่อแก้วมือขวา
กระดกมือขึ้นเป็นจับปรกหน้า พร้อมกับประสมเท้าเฉียงซ้าย
ท่านองเอื้อนหมุนขวารอบตัวหนึ่งรอบ พร้อมกับม้วนมือขวาสามครั้ง
ไข่มปลอยจับล่อแก้ว หน้าชัด (หน้าตรง) ยากหน้าด้วยเท้าขวา และ
วังชอยเท้ารอบตัว

ตัวพระหมายเลข 2

ปฏิบัติเช่นเดียวกับตัวพระหมายเลข 1 แต่หันหน้าทางด้านขวามือ
ของผู้รำ

1

2

สถาบันวิทยบริการ

ภาพที่ 56

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แสดงท่า แวไว

- ตัวพระหมายเลข 1 แว-หมุนตัวไปทางซ้ายของเวที ก้าวหน้าด้วยเท้าขวา มือซ้ายตั้งวงล่างมือขวาจับ นิ้วกลางสกดขณะปรกข้างเฉียงซ้าย กระทุ้งเท้าขวา
- ไว-เฉียงขวา กระดกเท้าขวา พร้อมกับม้วนมือซ้ายจากวงเป็น จับหงายที่ชายพก มือขวา ม้วนมือตั้งวงไม่ปล่อยจับ
- ตัวพระหมายเลข 2 ปฏิบัติ เช่นเดียวกับตัวพระหมายเลข 1 แต่ม้วนมือขวาที่ตั้งวง เป็นมือสอดแก้ว

1

2

ภาพที่ 57

แสดงท่า มยุเรศพ็อนใบ

- ตัวพระหมายเลข 1 มยุเรศ-วางเท้าซ้ายลงหลัง เอียงซ้ายหันมาหน้าเวทียก
เท้าขวา เอียงขวา มือขวา จีบหงายที่ชายพกมือซ้ายตั้งวางบน
ยกเท้าขวา
พ็อนใบ-ก้าวหน้าด้วยเท้าขวา เอียงขวามือซ้ายจีบหงายที่ชายพก
มือขวาตั้งวางบน เปลี่ยนเป็นมือซ้ายที่จีบหงายที่ชายพกม้วนจีบเป็น
ตั้งวางบนมือขวาที่ตั้งวางยึดแขนตั้ง จีบคว่าสูงระคับโหล
- ตัวพระหมายเลข 2 ปฏิบัติเช่นเดียวกับหมายเลข 2 ต่างกันที่ตัวพระหมายเลข 2
ก้าวหน้าด้วยเท้าซ้าย

1

2

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ภาพที่ 58
แสดงท่า ยัมพร

- ตัวพระหมายเลข 1 ยัม-ก้าวขวาเฉียงซ้ายมือซ้ายจับคว่ำระดับสะเอว ลักษณะแขนงอ มือขวาแบทงายหักข้อมือลงระดับสะเอว ลักษณะแขนงอ กระทุ้ง เฝ้าขวากระดกหลังมือซ้ายสอดจับขึ้นทงายมือ ทำท่าข่วบรนงอ ข้อศอก มือขวาดึงวงระดับไหล่แขนตั้งเฉียงขวา ในท่านองเอียง สะอึ่งหัวเฉียงซ้าย ขวาคามึงหวะเพลง
- ตัวพระหมายเลข 2 ปฏิบัติเช่นเดียวกับตัวพระหมายเลข 1 แต่กระดกเฝ้าซ้าย

1

2

2

ภาพที่ 59

แสดงท่า ยอดทองต้องอม

- ตัวพระหมายเลข 1 หันทางด้านขวาของเวที มือขวา จีบหงายลงข้างหลัง มือซ้าย
 จีบหงายแขนตั้งระดับไหล่ แล้วจึงทำสลับข้างกัน หย่อนเท้าขึ้นลง
- ตัวพระหมายเลข 2 มือขวาจีบหงายแขนตั้งระดับไหล่ มือซ้ายตั้งวางล่างระดับชายพก
 เปลี่ยนท่าเป็นรวมมือตั้งวางบน ขวับนหน้า ผสมเท้า หมุนรอบตัว

2

ภาพที่ 60

2

แสดงท่า ยิกหังพรหมนิมิตร

ตัวพระหมายเลข 1 ก้าวเท้าซ้ายมาข้างหน้าเฉียงซ้าย หักข้อมือประสานกันระหว่างหน้าอก จากนั้นเปลี่ยนเป็นมือทั้งสองพนมมือระหว่างอกยกหน้าเท้าซ้าย

ตัวพระหมายเลข 2 ปฏิบัติเช่นเดียวกับตัวพระหมายเลข 1

1

2.

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 61

แสดงท่า ศิริมัยเรียงทมนอบ

- ศิวพระหมายเลข 1 มือขวาตั้งวงบนมือซ้าย ตั้งวงแขนตั้งระดับไหล่ ยกหน้าเท้าซ้าย
ศิวพระหมายเลข 2 ปฏิบัติเช่นเดียวกับศิวพระหมายเลข 1

1

2

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 62

แสดงท่า ย้ายท่า

- ศัพท์หมายเลข 1 มือซ้ายค้ำวงกลาง มือขวาจับหงายลงข้างหลัง ก้าวไขว้ด้วย
เท้าขวา
- ศัพท์หมายเลข 2 มือขวาค้ำวงกลางมือซ้ายจับหงายลงข้างหลัง ก้าวเข้าด้วย
เท้าซ้าย

ภาพที่ 63

แสดงท่า มีจฉายมธากร

- ตัวพระหมายเลข 1 ก้าวเท้าขวากระดกเท้าซ้าย มือขวาแทงวงงอข้อศอก มือซ้ายจับหงาย แขนตั้งแล้วจึงเปลี่ยนเป็นมือซ้าย ท้าววงขวามันโดยแบมือ งอข้อศอก มือขวาจับหงายส่งข้างหลัง ก้าวเท้าซ้ายกระดกเท้าขวามองมือบน
- ตัวพระหมายเลข 2 ก้าวเท้าขวากระดกเท้าซ้าย มือซ้ายแทงวงงอข้อศอก มือขวาจับหงายแขนตั้ง แล้วเปลี่ยนเป็นมือขวาท้าววงขวามัน โดยแบมือ งอข้อศอก มือซ้ายจับหงายส่งข้างหลัง ก้าวเท้าขวากระดกเท้าซ้ายมองมือบน

1

2

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 64

แสดงท่า พระสีกร

ศัวพระหมาย เลข 1 ก้าวเท้าซ้ายกระดกเท้าขวา มือทั้งสองจับล่อแกว่งข้อศอกข้าง
ลาศัวหน้าตรง

ศัวพระหมาย เลข 2 ปฏิบัติ เช่นเดียวกับศัวพระหมาย เลข 1

1

2

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 65

แสดงท่า ขว้างจักร

ตัวพระหมายเลข 1 หันมาด้านขวาของเวที ก้าวข้างซ้ายเท้าขวา มือขวากำมือเข้า
ทาลำตัว งอข้อศอก มือซ้ายตั้งวงหน้า มองไปทางด้านหน้าของ
เวที

ตัวพระหมายเลข 2 ปฏิบัติเช่นเดียวกับตัวพระหมายเลข 1

1

2

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 66

แสดงท่า ฤทธิรงค์

- ศัวพระหมายเลข 1 มือซ้ายตั้งวงหัวบานหงายมือ งอข้อศอก มือขวาตั้งวงหน้า
ปลายนิ้วอยู่ระดับปาก เขียงศีรษะทางซ้าย ก้าวเท้าซ้ายกระดก
เท้าขวา
- ศัวพระหมายเลข 2 ปฏิบัติเช่นเดียวกับศัวพระหมายเลข 1 แต่ต่างกับที่ศัวพระ
หมายเลข 2 ก้าวเท้าขวา ยกหน้าเท้าซ้าย

เมื่อนำทาราแม่บทเมืองนครที่ผู้สาคิด คือ คุณราตรี เยี่ยมแสง และ
คุณองไชย ไทรทฤถ์ มาเทียบเคียงกับทาราเพลงแม่บทใหญ่ ที่มีผู้สาคิดทารา คือ
คุณเสงี่ยม นาวิเสถียร และคุณวง กาจจนวน จากกรมมหภาพ ซึ่งได้บันทึกภาพ
ไว้เมื่อปลายปี 2460 วิเคราะห์ได้ว่ามีทาราที่คล้ายกัน 4 ทา คือ

1. ทาเทพนม
 นั่งคุกเข่าพนมมือระหว่างอกเหมือนกัน
2. ทาปฐม
 นั่งคุกเข่าย่อประสานกันที่หน้าเหมือนกัน
3. ทาพรหมสีหน้า
 มือตั้งวงขวานเหมือนกันแต่ต่างกัน คือ แม่บทใหญ่ตั้งขานขวา แต่
แม่บทเมืองนครกระดกเท้าขวา
4. ทาศิมยเรียงหมอน
 มือซ้ายตั้งวงบนมือขวาแขนตั้งระดับไหล่ มือเหมือนกันแต่ต่างกันที่เท้า
แม่บทใหญ่ ผสมเท้า แม่บทเมืองนครยกเท้าซ้าย

ทาราทั้ง 4 ทา มีทาราที่คล้ายกัน ดังภาพประกอบคำอธิบาย ดังนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1

2

3

สถาบันวิทย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 67

แสดงท่า เทพพนม

อธิบายท่ารำที่คล้ายกันของแม่บทใหญ่และแม่บทเมืองนครในท่าเทพพนม

- ศัวพระหมายเลข 1 นั่งคุกเข่าทั้งศัวพระและศัวาาง พนมมือเปิดปลายนิ้วทั้งสอง
ลำศัวตรง
- ศัวพระหมายเลข 2 ปฏิบัติเช่นเดียวกับศัวพระหมายเลข 1
- ศัวพระหมายเลข 3 ปฏิบัติเช่นเดียวกับศัวพระหมายเลข 3

1

2

3

ภาพที่ 68

แสดงท่า ปฐม

อธิบายท่ารำที่คล้ายกันของแม่บทใหญ่และแม่บทเมืองนครในท่าปฐม

ตัวพระหมายเลข 1 พลิกมือประสานกัน เนือ เข็มปิด เล็กน้อย กระดกเท้าขวา
 เียงศีรษะทางขวา สำหรับแม่บทเมืองนครกระดกเท้าซ้าย
 เียงศีรษะทางซ้าย แม่บททั้งสองกระดกเท้าและเียงศีรษะ
 ทางเดียวกับเท้าที่กระดก ท่ารำ โดยรวมแล้วเหมือนกันต่างกัน
 ตรงเท้าที่กระดกและเียงศีรษะคนละข้างเท่านั้น

ตัวพระหมายเลข 2 ปฏิบัติเช่นเดียวกับตัวพระหมายเลข 1

ตัวพระหมายเลข 3 ปฏิบัติเช่นเดียวกับตัวพระหมายเลข 2

4

2

3

สถาบันวิทย์ฯ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 69

แสดงท่า พรหมสี่หน้า

อธิบายท่ารำที่คล้ายกันของแม่บทใหญ่และแม่บทเมืองนครในท่าพรหมสี่หน้า

- ตัวพระหมายเลข 1 มือทั้งสองแยกมือเป็นวงบัวบาน คือ หงายมือทั้งสองตั้งวงหงาย
งอข้อศอก หิ้งขาขวา กุศเข้าซ้าย หน้าตรง
- ตัวพระหมายเลข 2 มือปฏิบัติ เช่นเดียวกับพระหมายเลข 1 แต่ชักเท้าขวาไปกระดก
เสี้ยว เอียงขวา
- ตัวพระหมายเลข 3 ปฏิบัติ เช่นเดียวกับตัวพระหมายเลข 2

1

2

3

ภาพที่ 70

แสดงท่า คิสมัยเรียงหมอน

อธิบายท่ารำที่คล้ายกันของแม่บทใหญ่และแม่บทเมืองนครในท่าคิสมัยเรียงหมอน

ตัวพระหมายเลข 1 มือซ้ายตั้งวงบน มือขวาดังวงแขนตั้งระดับไหล่ เอียงศีรษะ
ทางขวา ประสมเท้า

ตัวพระหมายเลข 2 ปฏิบัติเช่นเดียวกับตัวพระหมายเลข 1 แต่จะยกหน้าเท้าซ้าย

ตัวพระหมายเลข 3 ปฏิบัติเช่นเดียวกับตัวพระหมายเลข 2

นอกจากทำรำเพลงแม่บทเมืองนครและแม่บทใหญ่มีทำรำที่คล้ายกัน

4 ทำด้วยกันแล้ว แม่บทเมืองนครยังมีทำรำที่คล้ายกับเพลงแม่บทเล็ก 12 ทำด้วยกัน

จากการเทียบเคียง โดยผู้สาธิตแม่บทเมืองนคร คือ คุณราตรี เขียมแสง คุณธงไชย

ไพโรทฤกษ์ และผู้สาธิตทำรำเพลงแม่บทเล็ก โดยผู้สาธิตคุณวราภรณ์ สุขสม และ

คุณเสาวลักษณ์ ยมะคุปต์ มีทำรำที่คล้ายกัน ดังนี้

1. ทำเทพพนม

นั่งคุกเข่าพนมมือระหว่างอกเหมือนกัน

2. ทำปฐม

มือประสานกันระหว่างอก กระทบเท้าซ้ายเหมือนกัน

3. ทำพรหมสีหน้า

มือทั้งสองทำวงบัวบาน กระทบเท้าขวาเหมือนกัน

4. ทำกวางเดินดง

มือทั้งสองทำนิ้วกวางเก็บนิ้วเหลือเพียงนิ้วชี้และนิ้วกลาง ส่วนเท้า

คางกันเล็กน้อย แม่บทเล็กก้าวเท้าไปข้างหน้า แม่บทเมืองนคร ยกหน้าเท้าซ้าย

5. ทำหงส์บิน

ทำหงส์มือทั้งสองส่งจีบไปข้างหลังยกหน้าเท้าซ้าย ดิน-ปลอยจีบตั้งวง

กลางข้างลำตัว แม่บทเมืองนครกคปลายนิ้วลง

6. ทำกินริน

มือทั้งสองจีบหงายมือขวาจีบหงายแขนตั้ง มือซ้ายจีบที่แกงศีรษะ

คางกันที่แม่บทเล็ก หันด้านซ้าย แม่บทเมืองนครหันหน้าซ้าย (หน้าตรง)

7. ทำภมรเคล้า

มือเหมือนกันรวมมือข้างศีรษะ มือซ้ายตั้งวงบนมือขวาจีบเข้าหาลำตัว

แล้วจึงสลับข้างกัน หน้าตรง คางกันที่แม่บทเมืองนคร ผู้สาธิตคุณธงไชยหมุนรอบตัว

8. ทำแขกเฝ้า

มือขวาจีบเข้าหาลำตัว มือซ้ายจีบข้อศอก ยกหน้าเท้าซ้าย

9. ทำเพียงไหล

มือทั้งสองแบมือข้อศอก แม่บทเล็กกระทบเท้าขวา แม่บทเมืองนคร

ผู้สาธิตคุณราตรี ผสมเท้า

10. ทำฉัตร

มือซ้ายสอดสูงมือขวาตั้งางแขนตั้ง ค้างกันที่แม่บทเล็ก กระดกเท้าขวา แม่บทเมืองนครกระดกเท้า แต่ผู้สาธิตแม่บทเมืองนครกระดกเท้าคนละข้าง

11. ทำพรหมนิมิต

พนมมือระหว่างอก ค้างกันที่เท้าแม่บทเล็กกระดกเท้าซ้าย แม่บทเมืองนครยกหน้าเท้าซ้าย

12. ทำคติมัยเรียงหมอน

มือซ้ายตั้งวางบนมือขวาแขนตั้งระดับไหล่ค้างกันที่เท้าแม่บทเล็กกระดกเท้าซ้าย แม่บทเมืองนคร ยกหน้าเท้าซ้าย

ท่ารำทั้ง 12 ท่าที่คล้ายคลึงกันมาก ค้างกันที่มือและเท้าบ้างเล็กน้อย
ส่งภาพประกอบคำอธิบายดังนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2

3

สถาบันวิทยุ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 71

แสดงท่า เทพพนม

อธิบายท่ารำที่คล้ายกันของแม่ เส็กและแม่บท เมืองนครบ้านท่าเทพพนม

- ศัวพระหมายเลข 1 นั่งคุกเข่า ทนมมือระหว่างอกเปิดปลายนิ้วมือทั้งสอง ลำตัวตรง
ท่ารำของแม่บทเส็ก และแม่บทเมืองนครเหมือนกัน
- ศัวพระหมายเลข 2 ปฏิบัติเช่นเดียวกับศัวพระหมายเลข 1
- ศัวพระหมายเลข 3 ปฏิบัติเช่นเดียวกับศัวพระหมายเลข 21

1

2

3

ภาพที่ 72

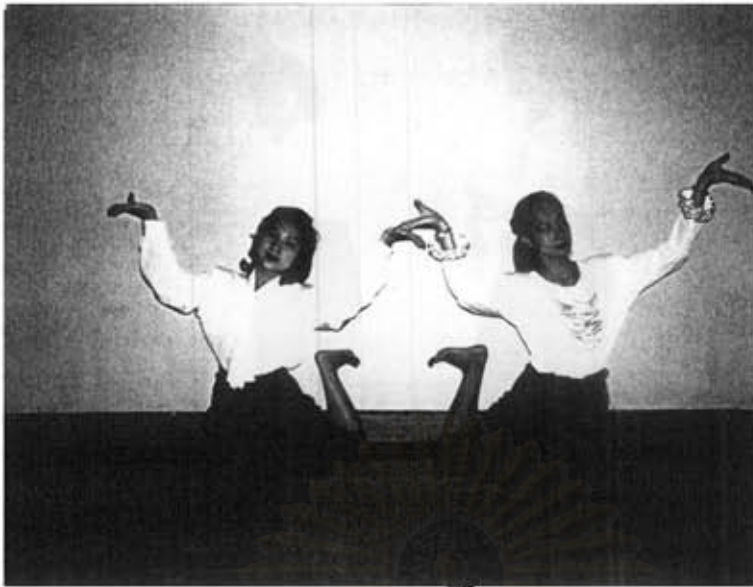
แสดงท่า ปฐม

อธิบายท่ารำที่คล้ายกันของแม่บท เล็กและแม่บท เมืองนครในท่าปฐม

ตัวพระหมายเลข 1 พระ-บึงคุกเข่าขวากระดกเท้าซ้าย มือซ้ายวางนางอยู่ตรง
ทรวงอก เขียงศिरະทางซ้าย

ตัวพระหมายเลข 2 ปฏิบัติ เช่นเดียวกับตัวพระหมายเลข 1

ตัวพระหมายเลข 3 ปฏิบัติ เช่นเดียวกับตัวพระหมายเลข 2

2

3

สถาบันวิทย์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 73
แสดงท่า พรหมสีหน้า

อธิบายท่ารำที่คล้ายกันของแม่บท เล็กและแม่บท เมืองนครในท่าพรหมสีหน้า

ตัวพระหมายเลข 1 พระ-นั่งคุกเข่าซ้าย กระคกเท้าขวาสอดมือมา เป็น เกิดมือสูง
เฉียงศีรษะทางขวา

ตัวพระหมายเลข 2 ปฏิบัติ เช่นเดียวกับตัวพระหมายเลข 1

ตัวพระหมายเลข 3 ปฏิบัติ เช่นเดียวกับตัวพระหมายเลข 2

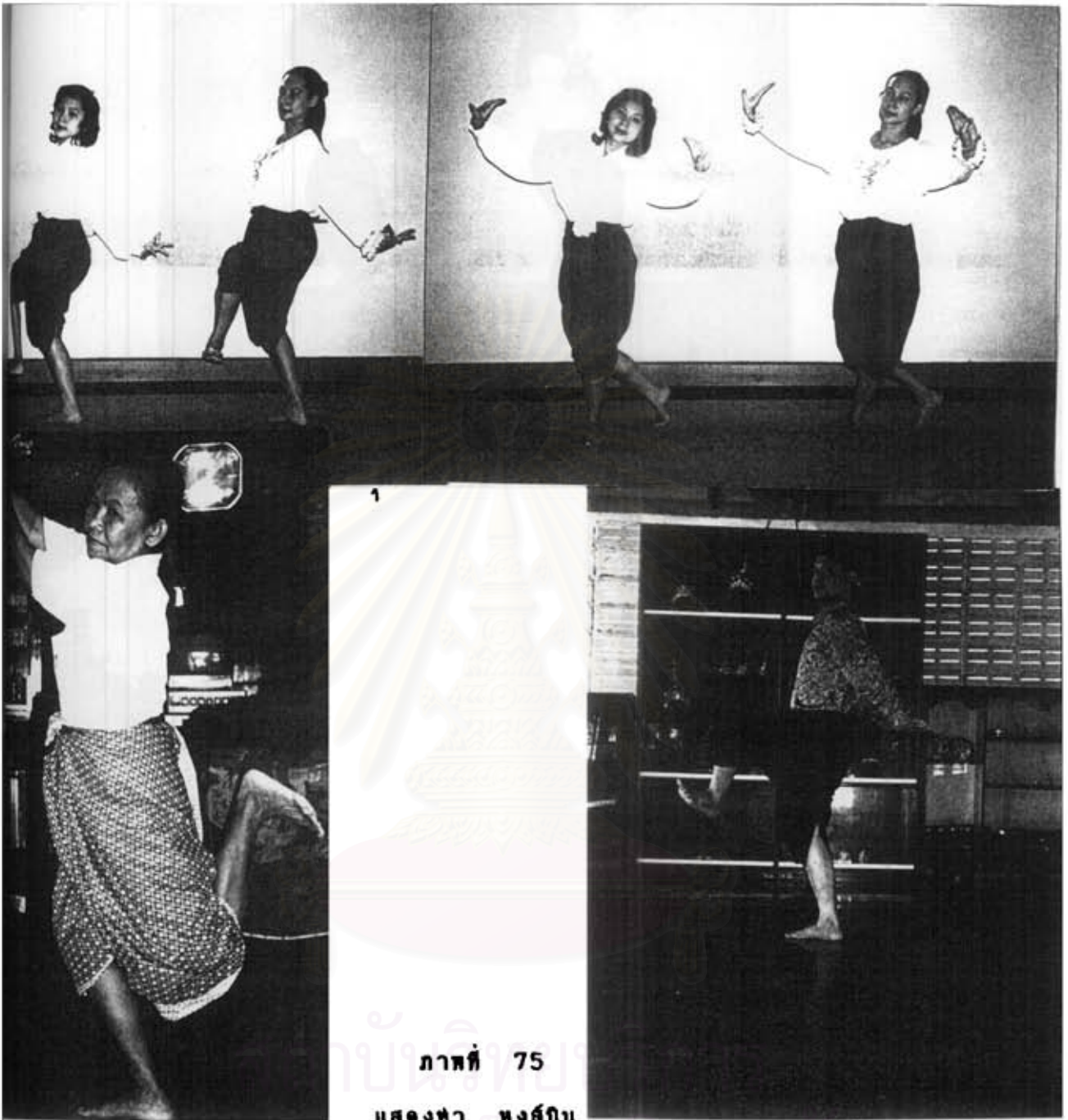

ภาพที่ 74

แสดงท่า กวางเคินดง

อธิบายท่ารำที่คล้ายกันของแม่บท เส็กและแม่บทเมืองนครในท่ากวางเคินดง

- ศัวพระหมายเลข 1 ท่ามือกวางคือ เก็บนิ้วเหลือเพียงนิ้วชี้และนิ้วกลางเท่านั้น
 เรียงมือสลับสูงต่ำตามจังหวะเพลง เอียงศีรษะทางขวา
 หันศัวทางขวา ดึงนำหนักศัวที่เท้าขวา เท้าซ้ายอยู่ข้างหลัง
 เหยอส่วนเท้าเส็กน้อย
- ศัวพระหมายเลข 2 ยกเท้าซ้ายแล้วจึงวางเท้าซ้ายลง ขยับเท้าขึ้นลง หันหน้าตรง
- ศัวพระหมายเลข 3 ปฏิบัติเช่นเดียวกับศัวพระหมายเลข 2 แต่หันหน้าทางขวามือ
 ของผู้รำ

ภาพที่ 75

แสดงท่า หงส์บิน

อธิบายท่ารำที่คล้ายกันของแม่บทเล็กและแม่บทเมืองนครในท่าหงส์บิน

- ศัพท์หมายเลข 1 หงส์-หันมาทางขวาองเวที มือทั้งสองจับหงายลงมือไปข้างหลัง มองไปทางซ้าย ยกหน้าเท้าซ้าย
 บิน-หันมาหน้าเวที ปล่อยจับตั้งวงบน เอียงศีรษะทางซ้าย
- ศัพท์หมายเลข 2 หันด้านขวาองเวทีรวมมือจับด้านหน้าระดับศีรษะ แล้วจึงหัน มาเวที
- ศัพท์หมายเลข 3 จับหงายทั้ง 2 มือลงไปข้างหลัง หันทั้งทางด้านซ้ายมือของผู้รำ ยกหน้าเท้าซ้าย

2

3

ภาพที่ 76

แสดงท่า กิณริน

อธิบายท่ารำที่คล้ายกันของแม่บทเล็กและแม่บทเมืองนครในท่ากิณริน

ศัพท์หมายเลข 1 ขวามกข้าง นิ้วหนักหัวอยู่ที่เท้าซ้าย มือขวาจับหงายเหยียดตรงระดับไหล่ มือซ้ายจับคว้างอ้อมศอก ยกไว้ข้างหน้าตรงแจ้งศีรษะ เอียงศีรษะทางขวา หันทางด้านซ้ายของเวที

ศัพท์หมายเลข 2 ปฏิบัติเช่นเดียวกับศัพท์หมายเลข 1 แต่หันหน้าตรง ส่วนมือซ้ายตั้งวางบน

ศัพท์หมายเลข 3 ปฏิบัติเช่นเดียวกับศัพท์หมายเลข 1 แต่หันหน้าตรง มือซ้ายจับปรกข้าง

1

2

3

ภาพที่ 77

แสดงท่า ภมรเคี้ยว

อธิบายท่ารำที่คล้ายกันของแม่บทเล็กและแม่บทเมืองนครในท่าภมรเคี้ยว

ตัวพระหมายเลข 1 มือขวาตั้งวางบน มือซ้ายจับมือวางหน้า เอียงศีรษะทางขวา
 เอียงตัวมาทางซ้ายเล็กน้อย ตั้งหน้าหนักตัวที่เท้าขวา เท้าซ้าย
 จรดปลายเท้าต่างกับที่ หน้าชัด (หน้าตรง)

ตัวพระหมายเลข 2 ปฏิบัติเช่นเดียวกับตัวพระหมายเลข 1

ตัวพระหมายเลข 3 ปฏิบัติเช่นเดียวกับตัวพระหมายเลข 2 แต่หมุนรอบตัวเอง

2

3

ภาพที่ 78

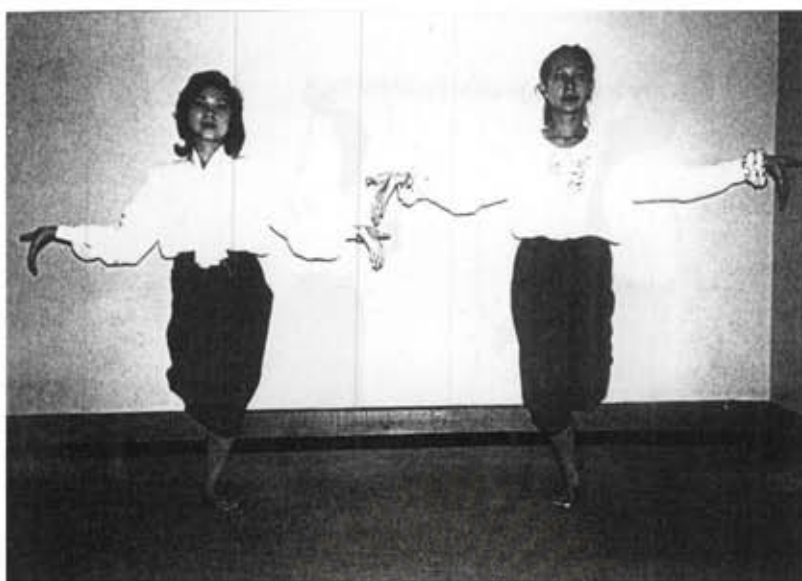
แสดงท่า แยกเท้า

อธิบายท่ารำที่คล้ายกันของแมนทเล็กและแมนทเมืองนครินทร์ท่าแยกเท้า

ตัวพระหมายเลข 1 มือขวาจับวงหน้าเข้าหาลำตัว มือซ้ายจับทวงาย คอข้อศอกขวา
เฉียงศรชะทางซ้าย ทิ้งน้ำหนักตัวที่เท้าขวา ยกหน้าเท้าซ้าย

ตัวพระหมายเลข 2 ปฏิบัติเช่นเดียวกับตัวพระหมายเลข 1 แต่เฉียงหัวมาทางขวามือ
ของผู้รำและออกหน้าด้วยเท้าขวา

ตัวพระหมายเลข 3 ปฏิบัติเช่นเดียวกับตัวพระหมายเลข 1

2

3

ภาพที่ 79

แสดงท่า เชียงใหม่

อธิบายท่ารำที่คล้ายกันของแม่บทเล็กและแม่บทเมืองนครในท่าเชียงใหม่

ตัวพระหมายเลข 1 มือทั้งสองหงายมือ งอข้อศอกระดับไหล่ ศีรษะและตัวตรง คางก้นที่กระดกเท่าชาย

ตัวพระหมายเลข 2 ปฏิบัติเช่นเดียวกับตัวพระหมายเลข 1 แต่ต่างกันที่ตัวพระ หมายเลข 2

ตัวพระหมายเลข 3 ปฏิบัติเช่นเดียวกับตัวพระหมายเลข 1 แต่กระดกเท่าขวา

2

3

ภาพที่ 80
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 แสดงท่า ยัมพร

อธิบายท่ารำที่คล้ายกันของแม่บทเล็กและแม่บทเมืองนครในท่ายัมพร

ตัวพระหมายเลข 1 มือซ้ายสอดสูง มือขวาแขนตั้งระดับไหล่ เอียงศีรษะทางขวา คางก้มที่กระดูกเท้าขวา หันทางด้านซ้ายของเวที

ตัวพระหมายเลข 2 ปฏิบัติเช่นเดียวกับตัวพระหมายเลข 1 แต่กระดูกเท้าซ้ายหน้าชิด (หน้าตรง)

ตัวพระหมายเลข 3 ปฏิบัติเช่นเดียวกับตัวพระหมายเลข 2

2

3

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 81

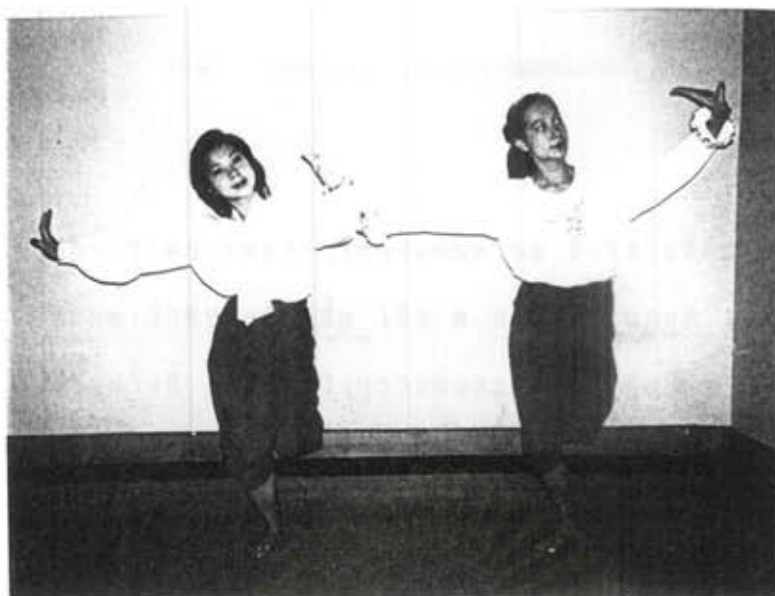
แสดงท่า พรหมนิมิตร

อธิบายท่ารำที่คล้ายกันของแม่บท เล็กและแม่บท เมืองนครินทร์ท่าพรหมนิมิตร

ตัวพระหมายเลข 1 พนมมือระหว่างทรวงอก ตัวตรง หน้าชิด (หน้าตรง)
กระดกเท้าซ้าย

ตัวพระหมายเลข 2 ปฏิบัติเช่นเดียวกับตัวพระหมายเลข 1 แต่ยกหน้าเท้าซ้าย

ตัวพระหมายเลข 3 ปฏิบัติเช่นเดียวกับตัวพระหมายเลข 2

1

2

3

ภาพที่ 82

แสดงท่า คิสมิยเรียงหมอน

อธิบายท่ารำที่คล้ายกันของแม่บทและแม่บท เมืองนครในท่าคิสมิยเรียงหมอน

ตัวพระหมายเลข 1 มือซ้ายหิ้งวงสูง มือขวาเหยียดตั้งระดับไหล่ เอียงศีรษะ
ทางขวา หน้าตรง กระดกเท้าซ้าย

ตัวพระหมายเลข 2 ปฏิบัติเช่นเดียวกับตัวพระหมายเลข 1 แต่เท้ายกหน้าด้วย
เท้าซ้าย

ตัวพระหมายเลข 3 ปฏิบัติเช่นเดียวกับตัวพระหมายเลข 2

จากการวิเคราะห์ทำรำเพลงแม่บทใหญ่ ซึ่งได้บันทึกภาพไว้เมื่อ พ.ศ.2466 กับทำรำเพลงแม่บทเล็กที่ประดิษฐ์ขึ้น เมื่อ พ.ศ.2477 และทำรำแม่บทเมืองนครที่มีผู้สวดในการวิจัยครั้งนี้ จากการวิเคราะห์และสังเกต สันนิษฐานได้ว่าทำรำแม่บทเมืองนครน่าจะได้รับการสืบทอดแบบแผนมาจากละครใบ หรือละครของหลวงน่าจะมาจากสายตระกูลเดียวกันเนื่องจากทำรำเพลงแม่บทใหญ่ ซึ่งได้บันทึกภาพไว้เมื่อ พ.ศ.2466 หลังจากนั้นต่อมาอีก 11 ปี ก็ได้มีผู้เชี่ยวชาญจากวงการนาฏศิลป์นำเพลงแม่บทใหญ่มาประดิษฐ์เป็นเพลงแม่บทเล็กในพ.ศ.2477 สำหรับคุณทองทรัพย์เข้าฝึกหัดการรำประมาณ พ.ศ.2442 คือ เมื่ออายุ 9 ขวบ (คุณทองทรัพย์เกิด เมื่อ พ.ศ.2433) หลังจากนั้นคุณทองทรัพย์ก็ได้เรียนรู้เพลงแม่บทเล็กหรือที่เรียกว่าแม่บทเมืองนคร แต่ไม่ปรากฏว่าคุณทองทรัพย์เริ่มเรียนเพลงแม่บทเล็กเมื่อ พ.ศ.อะไร แม่บทเล็กที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่กับแม่บทเมืองนคร ห่างกันประมาณ 35 ปี ช่วงเวลาที่ไมห่างกันไม่มากเกินไปนี้เองทำให้สันนิษฐานได้ว่าเพลงแม่บทใหญ่ แม่บทเล็ก และแม่บทเมืองนคร ได้รับถ่ายทอดมาจากที่เดียวกัน

จากการวิเคราะห์ทำรำเพลงแม่บท สรุปได้ว่าทำรำเพลงแม่บทใหญ่กับทำรำแม่บทเมืองนครมีท่ารำที่เหมือนกันทั้งหมด 4 ท่า คือ

1. ท่าเทพนม : เหมือนกันทั้งมือและเท้า
2. ท่าปฐม : เหมือนกันทั้งมือและเท้า
3. ท่าทรหมสัหน้า : มือเหมือนกันต่างกันที่เท้า แม่บทใหญ่ตั้งขา แม่บทเมืองนครกระดกเท้า
4. ท่าคิสมัยเรียงหมอน : มือเหมือนกันเท้าต่างกัน แม่บทใหญ่ผสมเท้า แม่บทเมืองนครยกหน้าเท้าซ้าย

และสำหรับเพลงแม่บทเล็กที่ประดิษฐ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ.2477 กับทำรำเพลงแม่บทเมืองนครนั้นท่ารำที่เหมือนกัน 12 ท่า คือ

1. ท่าเทพนม : เหมือนกันทั้งมือและเท้า
2. ท่าปฐม : เหมือนกันทั้งมือและเท้า
3. ท่าทรหมสัหน้า : เหมือนกันทั้งมือและเท้า

- 4. ท่ากว้างเดินดง : มือเหมือนกันต่างกันที่เท้าแม่บทเล็กก้าวเท้าแม่บทเมืองนครยกหน้าเท้าซ้าย
- 5. ท่าหงส์บิน : เท้าเหมือนกันมือต่างกันที่แม่บทเล็กตั้งวงแม่บทเมืองนคร แขนตั้งกคปลายนิ้ว
- 6. ท่ากินริน : มือเหมือนกันเท้าเหมือนกัน หันหน้าต่างกัน
- 7. ท่าภมรเคสา : มือเหมือนกันเท้าเหมือนกัน หันหน้าต่างกัน
- 8. ท่าแขกเต้า : มือและเท้าต่างกัน
- 9. ท่าเพียงไหล : มือเหมือนกันเท้าต่างกัน แม่บทเล็กกรอกเท้าซ้ายแม่บทเมืองนครผสมเท้า
- 10. ท่าขัมพร : มือและเท้าเหมือนกัน หันหน้าต่างกัน
- 11. ท่าพรหมนิมิตร : มือและเท้าเหมือนกัน
- 12. ท่าคิลมัยเรียงหมอน : มือเหมือนกันเท้าต่างกัน แม่บทเล็กกระดกเท้าแม่บทเมืองนครยกหน้าเท้าซ้าย

ท่าร่ายของเพลงแม่บทวิหค แม่บทเล็ก และท่ารำเพลงแม่บทเมืองนครมีท่ารำที่คล้ายกันในบางท่ารำ ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าน่าจะมีสาเหตุมาจาก

1. มีเนื้อเพลงและท่ารำของเพลงเหมือนกัน

ทั้งเพลงแม่บทเล็กที่ประดิษฐ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2477 กับแม่บทเมืองนครต่างมีเนื้อเพลงที่เหมือนกันทั้งเพลง คือ เนื้อเพลงแม่บทที่ว่า

เทพทนมปฐมพรหมสีหน้า	สอดสร้อยมาลา เฉฉฉฉ
ทั้งกว้างเดินดงหงส์บิน	กินรินเสียนถ้าอ่าไพ
อีกช้านางนอนภมรเคสา	แขกเต้าผาลาเพียงไหล
เมขลาโยนแก้วแววไว	มยุเรศพ่อนินขัมพร
ลมพัดยอดคอง พรหมนิมิตร	อีกทั้งคิลมัยเรียงหมอน
ย้ายท่ามัจฉาชมสาคร	พระสีกรขว้างจักรฤทธิรงค์

สำหรับทำนองเพลงที่เหมือนกัน คือ ทำนองเพลงขมตลาดทั้งแม่บทใหญ่ แม่บทเล็ก และแม่บทเมืองนคร ดังนั้นจึงสันนิษฐานว่าแม่บทใหญ่ แม่บทเล็กและแม่บทเมืองนคร น่าจะมาจากพื้นฐานเดียวกัน

2. มีทाराแม่ท่า * เหมือนกัน

มีทाराเพลงแม่บทใหญ่ แม่บทเล็ก และแม่บทเมืองนครมีทाराที่เป็นแม่ท่าที่เหมือนกันหลายทำด้วยกัน เช่น ท่าเทพนม กิริยาทारा คือ นั่งคุกเข่า หน้าตรงมือทั้งสองประนมขึ้นระหว่างอก หรือท่าพรหมนิมิตร์ กิริยาทारा คือ นั่งคุกเข่าซ้าย กระดกเท้าขวามือทั้งสองตั้งวางขวาน เียงศีรษะทางขวาหรือเียงศีรษะข้างที่กระดกเท้า เป็นต้น กิริยาทाराเหล่านี้เป็นแม่ท่า ซึ่งจะมียุในทाराอื่น ๆ ด้วย ทाराที่เป็นแม่ท่าเหล่านี้มีประกอบทाराของทั้งเพลงแม่บทใหญ่ แม่บทเล็กและแม่บทเมืองนคร

3. มีการใช้นาฏยศัพท์เหมือนกัน

นาฏยศัพท์ ซึ่งหมายถึง ศัพท์ที่ใช้เฉพาะในวงการนาฏศิลป์ ทั้งแม่บทใหญ่ แม่บทเล็ก และแม่บทเมืองนคร คำงนนาฏยศัพท์ที่ใช้เหมือนกัน เช่น ยกหน้า กระดกเสี้ยว วง จีบ² เป็นต้น แม่บททั้ง 3 ใช้ทाराที่เป็นนาฏยศัพท์

แม่ท่า หมายถึง ทाराตามแบบมาตรฐาน เช่น แม่บท

*ยกหน้า คือ การยกเท้าไว้ข้างหน้าสับเนื่องมาจากการประเท้า การกระหุ่งเท้าหลัง หรือการยกที่ปราศจากการประแแต่เนื่องมาจากการถอนเท้าก้าวเท้าปกติ

*กระดกเสี้ยว เป็นการยกเท้าข้างหลังเนื่องจากกิริยากระหุ่งวิธีกระดกต้องยื่นมือเข้าข้างหนึ่งแล้วดึงเข่าที่ยกไปข้างหลังมาก อยาปล่อยให้เข่าที่ยกห้อยอยู่ใกล้ ๆ เข่าที่ยืนเรียกว่ากระดกเสี้ยวเพราะไม่ได้อยู่ข้างหลัง แต่กระดกมาข้าง ๆ เรียกว่ากระดกเสี้ยว

*วง คือ ส่วนโค้งของลำแขน แบ่งออกเป็นวงบน วงล่าง วงกลางและวงหน้า

*จีบ คือ การกรัดนิ้วโดยใช้นิ้วแม่มือมาจกดกับปลายนิ้วชี้ ส่วนนิ้วทั้งสามที่เหลือกรัดออกไปเป็นรูปพัด การจีบต้องหักข้อมือเข้าลำตัว

²สมนมาลย์ นิรมเนติพันธ์ การละครไทย (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2539), หน้า 217-222.

เหมือนกันในแต่ละท่า แต่จะมีบางท่าที่เราใช้แตกต่างกันบ้างเล็กน้อย เช่น ท่าพรหม
 สี่หน้าในแม่บทใหญ่ ใช้ตั้งเข่าขวามือทั้งสองตั้งวงบัวบาน แต่แม่บทเล็กและแม่บท
 เมืองนครจะใช้ตั้งเข่าซ้ายกระดกเท้าขวาเป็นต้น แต่โดยภาพรวมแล้วแม่บททั้ง
 สาม ใช้นาฏยศัพท์เหมือนกัน

ดังนั้น จึงสันนิษฐานได้ว่าแม่บทเมืองเล็กกับแม่บทเมืองนครน่าจะมาจาก
 สายตระกูลเดียวกัน ส่วนแม่บทเล็กคงจะคัดแปลงมาจากท่ารำเพลงแม่บทใหญ่ แม่บท
 ทั้ง 3 จึงสันนิษฐานได้ว่าเป็นแม่บทที่มาจากที่เดียวกันในสายตระกูลเดียวกัน นอกจากนี้

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย